

Nevetési teszt-vizsgálat

Eszembe ötlött egyszer, félig tréfásan, félig komolyan egy újfajta módszer, amelyet alkalmazni az emberi jellemek vizsgálására lehetne. Feltéve, hogy valakinek hasznára válhatna ez az ötletem, mindjárt előljáróban közlöm, hogy ez a módszer olyasfajta tudományággá volna fejleszthető, mint amilyen például a grafológia. A grafológia tudományában jártas egyéneknek bizonyos mértékig sikerülni szokott az írásjelek alapján más egyének jellemvonásaira vonatkozóan többé-kevésbé helytálló következtetéseket levonni. Legalább ilyen tanulságos és nem egy esetben valósággal leleplező módszernek gondolom én a *nevetés tudományos vizsgálatát*: hiszen ahogyan bizonyos dolgokon és bizonyos körülmények között nevetünk – olyanok vagyunk!

Nevetés közben senki sem ölthet álarcot. A nevetés alól „kihallani” a valóságos jellemet. Én ennek a szépreményű, művészetből és tudományból, éleslátásból és finom megérezésből kifejlesztendő módszernek már nevet is adtam: „*nevetés*tan” lenne a neve. Természetesen ez az ötlet – és az ötlet indokolása – az én egyetlen, első és utolsó eszmei hozzájárulásom ehhez a korszakalkotó felfedezéshez. A részletek kidolgozását Önökre, a dicsőséget az utókorra hagyom.

Azt, hogy az élőlények közül egyedül az ember tud nevetni, már megállapította a tudomány; azt pedig, hogy az emberek a legkülönfélébb módokon nevetnek, még ha ugyanazon alkalomból is – felfedeztük már mindannyian. A soron következő kérdés tehát az volna: *min nevetnek embertársaink?* Ez a kérdés tágas horizontokra irányítja figyelmes tekintetünket, s annak, aki közelebbről kívánja a kérdést vizsgálni, túrabakancsot kell húznia. Mert a bejárható terület sívó homok, gazos vidék, fel nem szántott ugar, különösen a mi tájainkon: német földön.

Ha valamely gyűjtő össze kívánná hordani mindazokat a könyveket, amelyeket a mi nyelvterületünkön a *tragikumról* írtak, egy egész háztömbnyi férőhelyre lenne szüksége. De a *komikumról* írt könyvek elférnének egy parányi kamrácskában. Semmi fáradságot nem kímélve, serényen foglalkoztak minálunk az élet árnyékos oldalával és annak komor színeivel a művészetekben, de szinte sohasem vizsgálták a vidámság arany titkait, az ironia bonyolult mosolyát, a szatíra dühödt nevetését és a bölcsesség – a humor – bűvös erejét. A fel nem világosult gondolkodóknak mindig csak a sötétségre volt gondjuk. Mert csakis a sötétben világolhatott az ő pislákoló fényük. Napsütés esetén nevetségessé váltak volna, fényforrásaikkal együtt. Így hát ezek a nagyokos férfiak kerülték a fényt, a nappal tiszta gondolatait – és a víg kedély vizsgálatát.

Min nevet az ember? Nevet, ha csiklandozzák, sőt, állítólag akadtak olyanok is, akik halálra nevték magukat. Nevet az ember olyankor is, ha másokat nevetni hall, még akkor is, ha nem tudja, min nevetnek azok a mások.

Ám a nevetés e szellemtelen és kedélytelen válfajáról itt ne essék szó, habár a második alfajról, a „ragályos” nevetésről az újságokban nemrégiben ismételt szó esett. Egy amerikai professzor a piacra kívánt dobni egy gramfonlemezt, amelyen paciensei vagy tanítványai teli torokból nevetnek. E „*nevetőlemez*” hatása állítólag ellenállhatatlan a depresszióban szenvedőkre is, boldogtalan szerelmesekre is, de még gyógyuló gyülekezetekre, az elfekvő kórházak ápoltságaira, a nagyvárosok meghajszolt lakosaira és a kisebbrendűségi komplexusban szenvedő szerencsétlenekre is. Az orvosok a jövőben azt írják a receptre, hogy „5. sz. nevetőlemez” és „alkalmazandó napjában kétszer, étkezés után”, a beteg pedig elmegy a patikába, kiváltja a lemezt, hazaviszi és otthon egészségesre neveti magát. Nincs szüksége többé önfegyelemre, társaséletre, sem vígszínházra, sem vicces könyvekre. Egyszerűen felteszi a lemezt, és máris megfertőződik.

Komolyra fordítva a szót: min nevet az ember, ha helyén van az esze meg a szíve? Hirtelenjében azt mondanám: az ellentmondásos jelenségeken. Persze nem minden ellentmondásos jelenségen. De valahányszor nevet, mégiscsak valamiféle ellentmondásos jelenség annak a kiváltó oka, s akkor már mindegy, hogy ez „a konfliktusok ütköztetése” a színházban vagy holmi konfliktusos összeütközés az utcán. Ellentmondásos jelenséget észlelhetünk egy karikatúra szemügyre vétele vagy egy regény elolvasása közben is. És annak a ténynek a vizsgálata, vajon ez az ellentmondásos jelenség véletlenül, önkénytelenül vagy magas művészi tudatosság következtében jött-e létre, szerintem elhanyagolható.

Nevetünk Malvolión a „*Vízkereszt*”-ben, amint turbékolva közeledik Olivíához, mert bebeszélték neki, hogy a hölgy szerelmes belé. És nevetünk Olivíán, aki e csínyről mit sem sejt, és bolondnak tartja Malvoliót. Nevetünk a kutján, mert a katonákra haragszik és a levélhordónak ugrik neki. Nevetünk a komikusokon a moziban, mert merő szórakozottságból alsónadrágban jelennek meg az elegáns vacsorán, éjjeli randevúikon pedig eltévesztik a szobaszámot a hotelben. Nevetünk Shakespeare-en, de azokon az együgyű vicceken is, melyekben az újjgazdagok összecserélik az idegen szavakat. Megnevetet Mark Twain és Daumier, de megnevetet az utcán egy divatbáb önhitt arckifejezése is, kivált, ha nem vette észre, hogy magasan hordott orra fölött a kalapján még ott fityeg a ruhatári szám.

Nem kell persze mindig mindenen nevetnünk. Jómagam például nyolc éves korom óta nem nevetek már a kövér komikusokon, akik alsónadrágban lépnek be a dúsan megterített ebédlőbe. Ám ha valakit egyetlen vicc vagy a legfinomabb ironia sem képes felderíteni – az menthetetlenül komor marad.

Ember Mária fordítása